

Ýeke özi gämi zabt eden gahryman: Alžirli Gazy Hasan Paşa

Category: Kitapcy,Taryhy şahslar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Ýeke özi gämi zabt eden gahryman: Alžirli Gazy Hasan Paşa Tek Başına Gemi Zapteden Kahraman:

► CEZAYIRLI GAZI HASAN PAŞA

Gelibolulu Hasan, gemiler rampa eder etmez, elinde yatağanla karşı tarafa atlamış, ancak tek başına kalmıştı. Buna rağmen, düşman denizcilerinin 15'ini öldürdü ve kalanlarını da ambar ve kamaralara kilitleyip Cezayir'e ulaştı. Bu müstesna yiğit, daha sonra devlete büyük hizmetler verecek ve sadrâzamlık makamına kadar yükselecekti.

Gelibolulu Hasan, pazusu kuvvetli, görünüşü heybetli, saç sakalı gür, cenk ve cidalen korkmaz, ele avuca sığmaz, düşman önünde yırtıcı kaplana benzer, imanı güçlü bir Anadolu yiğidiydi. Denizcilerden pek methini işittiği, kahramanlar diyarı güzel Cezayir'e gitmek, magrip sularında cenk etmek onun epeydir gönlünde taht kurmuş bir özlemdi. Nihayet kararını verdi, harekete geçti. Şimdi Cezayir'e yelken açan bir gemide, Akdeniz'in doyumsuz manzaralarını seyrederek magrip diyarına yol alıyordu.

Aniden önlerine yabancı bandıralı bir gemi çıktı ve kendi gemilerine rampa ediverdi. Hasan'ın yiğitlik damarları kabarmıştı. Tereddüt etmeksizin düşman gemisinin güvertesine atıldı ve yatağınının sağa sola savurmaya başladı. Ama, aksiliğe bakın; rüzgârın ve dalgaların tesiriyle iki gemi birbirinden ayrılmış, Hasan, öte tarafta yalnız kalmıştı. Yaradan'a sığınıp çevresini saranlarla boğuştu ve kısa sürede on beş kişiyi öldürdü. Diğer mürettebatı da ambar ve kamaralara kilitlemeyi başararak gemiyi tek başına ele

geçirdi. Kâfirlerin dili tutulmuştu. Hasan'a gelince, kaptan köşkünde zaferini alkışlayacak tayfalarını arıyordu âdeta. Ele geçirdiği gemi, denizin ortasında, tek galip kumandanı ile dolaşmaktaydı...

Nihayet Cezayirliler kendisini buldular, gıpta ve hayranlık hâlesiyle çevirerek götürdüler. Yaşı henüz yirmi beşe ulaşmamış bu Anadolu yiğidinin cesaret ve şecaati dalga dalga Cezayir'e yayıldı. Herkes gelip onu görmek, tanımak, elini öpmek istiyordu. Cezayirliler, usulleri üzere zaptettiği gemiyi Hasan'a verdiler, bir de kahvehane hediye ettiler. Onu, ülke yönetiminde bir meclis niteliğindeki Dayılar meclisi üyeliğine tayin ettiler.

Gelibolulu Hasan, sonraki yıllarda Cezayirli Gazi Hasan Paşa olarak şöhret bulacak vezirden başkası değildi. Cezayir ocağında geçen yılları dolayısıyla "Cezayirli", heybetli görünüşünden "Palabıyık", Limni adasını düşmandan kurtardığı için "Gazi" namlarıyla anılırdı. 18. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı tarihinin seçkin vezirleri arasında, yeri güç doldurulur bir zattı.

Peki kimdi bu Cezayirli Gazi Hasan Paşa? Şimdi biraz kendisini tanıtmaya çalışalım.

■ Çocukluğu, Gençliği

Osman Ağa'nın çocuklarıyla birlikte yetişen, Hasan, kavgadan uzak durmayan, gözü pek küçük Hasan; efendisini bıktırmıştı. Ancak, Osman Ağa'nın hanımı onu çok sever, kendi evlatlanndan ayırmaz ve satılmasına mani olurdu. Hasan 17-18 yaşlarına geldiğinde, Gelibolu delikanlıları arasında nam salmıştı. Osman Ağa, sonunda onu azat ederek, ticaret işlerine yöneltti, ticaret gemileriyle bazı yerlere yolladı.

Hasan, daha sonra, mizacına uygun bir mesleğe, askerliğe girdi, yeniçeri ocağına yazıldı. Karakullukçu olarak, 1738'de Belgrad seferine katıldı. Morava ve Hisarcık seferlerinde gayret ve cesaretini isbatladı, şöhret kazandı. Sonra Gelibolu'ya dönerek, eski efendisinin kızı ile evlendi.

■ Cezayir'de

Yukarıda bir nebzecek anlattığımız gibi, maceralı bir yolculuk sonunda Cezayir'e giden Hasan, kısa süre sonra Tlemsen Beyi oldu. Akdeniz'i tanıdı, birçok gazada bulundu. Cezayir'de dayıların kıskançlık ve nefretine maruz kalıp hayatını tehlikede görünce, İspanya ve Napoli yoluyla İstanbul'a geldi. Cezayir Beylerbeyisi, onun Tlemsen hâzinesinden para alıp kaçtığını İstanbul'a bildirmişti. Mallarına el kondu. Ancak daha sonra bunun iftira olduğu anlaşıldı.

■ Bahriye'de Hizmetleri

Hasan Bey, denizcilikle şöhret bulduğundan, İstanbul'da Nisan 1761'de kaptan olarak göreve alındı ve emrine bir gemi verildi. 1762'de riyâle, 1766'da patrone, bir yıl sonra kapudâne oldu. 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında Akdeniz'de önemli deniz cenklerine katıldı. Ege Denizi'ne kadar gelen Rus donanması ile Koyun Adaları mevkiinde çarpıştı.

Kendi kalyonuna yanaştığı sırada, gemisinin halatlarını kestirdi. 30 cengâver yiğidiyle düşman gemisine atladı. Çarpışmada yaralandı ise de, bunu belli etmedi. Sonra kendi gemisine geçti. Şaşkına dönen Moskoflar, cephaneleri ateşlediler. Hasan Bey, yatağanı ağzında sulara atladı, bir kayıkla kurtuldu. Rus amiralinin ve Hasan Bey'in gemileri yanarak battı. Bu arada Çeşme limanına gelen Osmanlı donanması, 6 Temmuz 1770'te Ruslar tarafından yakıldı. Hasan Bey, Çanakkale Boğazı 'na gelerek durumu devlete bildirdi, Boğaz'ı korumaya çalıştı. Kendisine mirimiranlık rütbesi verildi.

Ruslar Çeşme faciasından sonra, 10 Temmuz 1770'te Limni adasını işgale çalıştılar. Derhal yardıma gitmesi istenen Hasan Paşa, bulabildiği bin kişi ile harekete geçti. Bunların çoğu dalkılıç, fedai insanlardı. Adaya gizlice çıkılarak, düşman eline geçmek üzere olan kale kurtarıldı. Ruslar, Türkler'in 12 bin kişilik bir kuvvetle geldiklerini sanıyorlardı. Limni adası'nın kurtarılması başarısından ötürü Hasan Paşa'ya vezirlik ve "Gazi" unvanı verildi (Ekim 1770). Az sonra Deryakaptanlığı (Kaptan-ı deryalık), ardından Boğaz

Seraskerliği görevi tevcih edildi. Hasan, Anadolu valiliği payesiyle Rusçuk Seraskeri olduğuunda, III. Mustafa'nın ölümünü müteakip Kaptan-ı deryalıktan azledildi. Küçük Kaynarca Andlaşması'ndan sonra, 1774'te ikinci defa Kaptan Paşalığa getirildi. 1789'a kadar, 15 yıl bu makamda kaldı. Çeşme'de yakılan donanmanın yerine yeni bir donanma kurulmasını gerçekleştirdi. Bahriyede birçok ıslahatı bu dönemde yaptı. Sultan I. Abdülhamid'in güvenini kazanmış, nüfuzlu bir vezirdi.

■ Bazı İsyancıların Tedibi

Bu arada, bazı eyaletlerde karışıklıklar çıkmıştı. Gazi Hasan Paşa buralara gönderilerek zayıflayan devlet otoritesini yeniden güçlendirdi, isyancıları hizaya getirdi. 1776'da Suriye'de Tahir Ömer isyanını bastırdı. 1779'da Mora'da Arnavutlar'ın fitne ateşini söndürüp, huzur ve sükûnu sağladı. 1779 Kasım'ında Mora Muhassıllığı'na getirildi. Fransızlar'ın ve Ruslar'ın kışkırtmalarıyla Mısır'da isyan eden yerli beylerden Murad Bey İbrahim'i yola getirmek üzere 1786'da Mısır'a gönderildi. 1,5 yıl orada kaldı. Mısır'da nisbî bir sükûn temin etti.

■ Rus Cephesinde

1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşları dolayısıyla Mısır'da fazla kalamayan Hasan Paşa, Rus cephesine memur edildi ve donanma ile Karadeniz'e çıktı. Hâzinenin sıkıntısı dolayısıyla, Sultan I. Abdülhamid'in harb yardımı (iane-i harbiyye) talep ve iradesi üzerine, kendi servetinden 12 bin kese akçe altını tereddütsüz çıkarıp devlete verdi, Topkapı Sarayı'na gönderdi.

Çeşme vak'asında Hasan Paşa'nın Kaptan Paşa bulunmadığına herkes hayıflanırdı. O da, olayı hiç hatırından çıkarmaz, Ruslar'dan intikam almak isterdi. Bu bakımdan, Rus cephesine tayin edilmesine sevindi ve Özi kalesinin yardımına gitti. 1788'de yapılan Yılan Adası muharebesinde Rus donanmasını mağlup etti. Ancak Özi'nin Ruslar eline geçmesini

engelleyemedi. İstanbul'da aleyhinde yürütülen faaliyetleri ise, eski kölesi Sadrâzam Yusuf Paşa engelledi. I. Abdülhamid'in Özi'nin düşmesi sonucu üzüntüden vefatı üzerine (1789), yeni padişah III. Selim tarafından Anadolu Valiliği ve İsmail Seraskerliği görevine getirilerek Kaptan-ı deryalıktan azledildi.

■ Sadâreti

Rus cephesindeki Fokşan ve Boza bozgunlarından sonra görevden alınan Kefküde Hasan Paşa'nın yerine Sadrâzam ve serdar-ı ekrem tayin olundu (3 Aralık 1789). Yeni sultan, yaşı 80'i geçen bu kahramanı adeta ödüllendirmişti. Hasan Paşa'nın, sadareti sırasında sert ve şedit tedbirler aldığı, hatta kan dökücü olduğu söylenir. Ancak bunlar, şüphesiz devletin hayrı içindi. Nitekim, savaşta ihmali bulunanları şiddetle cezalandırdı. Akkirman'ı, karşı koymadan Ruslar'a veren Tayfur Paşa'yı idam ettirdi. 3 ay 20 gün süren sadareti hep Rus cephesinde geçti. 30 Mart 1790'da, ordu merkezi Şumnu'da Hakk'ın rahmetine kavuştu. Orada yaptırdığı tekkenin bahçesine gömüldü.

■ Siyaseti ve Hayratı

Yavru iken kendisine alıştırdığı bir arslanı daima yanında gezdiren Gazi Hasan Paşa'nın şecaat ve kahramanlığı dillere destandı. İmanı sağlam, yöneticiliği fevkalâdeydi. Cesur, gayretli, devlete ve padişahına sadık, sözünü esirgemez, hakikî bir Müslüman idi. Birçok gazadan alnının akıyla çıkmıştı. 18. yüzyılın ikinci yarısındaki en meşhur vezirlerdendi. Eski kölesi ve kapı kethüdası Koca Yusuf Paşa'yı sadrâzamlık mevkiine tayin ettirecek derecede de nüfuz sahibiydi.

Zengin bir kimse olan Gazi HasanPaşa, servetini hayır işlerinde harcadı. İstanbul tersanesinde, Kalyoncular kışlasını ve camiini inşa ettirdi. Midilli'ye dört saat mesafeden su getirtti, çeşmeler yaptırdı. Bakla'da çeşme, Vize'de cami, hamam, üç çeşme, Midilli'de Paşa köşkü ve büyük

havuz, Çanakkale ve Şumnu'da tekke, Çanakkale'de bir hisar, Limni, Sakız, İstanköy ve Rodos adalarında çeşmeler yaptırdı. Hanımına ait Öküz limanında yalı, Kasımpaşa'da bir konağı vardı. Çeşme faciasında mahvolan donanmanın yeniden inşası için bütün masrafları kendisi karşılamıştı. Fakirleri, öksüz ve yetimleri, dul kadınları, evlenecek kimsesiz kızları gözetir ve korurdu.

I. Abdülhamid devri bilginlerinden Çâkerî-i Yemenî, Gazi Hasan Paşa'nın, hatıralarını "Gazavât-ı Gazi Hasan Paşa" adıyla yazmıştır. Bu eser henüz yazma halindedir.

Tanınmış tarihçimiz Cevdet Paşa da, tarihinde Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın şahsını ve devlete hizmetlerini övmekte, kadrini yüceltmekte ve ona "Vaktinin Hayreddin Paşa'sı (Çandarlılara telmih) nazarıyla bakıldığını" anlatmaktadır.

Yazan: Atillâ ÇETİN.

Tarih ve Medeniyet Dergisi, S. 8, Ekim 1994, s. 58-60.)

● KAYNAKLAR

Çikeri, Gazavât-ı Gazi Hasan Paşa, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, no:2419/1.

Cevdet Paşa, Tarih, İstanbul, 1309, cilt 3, 4,5.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya Dair, Türkiyat Mecmuası VII-VIII/I, İstanbul, 1942.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Osmanlı Tarihi, cilt IV/I.

İsmail Hamî Danişmend, Osmanlı Tarihi Kronolojisi, cilt 5.

Mahir Aydın, Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, cilt 7, İstanbul, 1993.

Gazi Hasan Paşa'nın bir nutku

Cevdet Tarihi'nde (cilt 4, sayfa 51) yazıldığına göre, Gazi Hasan Paşa, 1787-92 Rusya seferinde, Karadeniz'e gidişinden bir gün önce donanma-yı hümayûn kaptanlarını yanına çağırıp, kendilerine şöyle hitap etmiştir: "Ben(im) nereden geldiğim ve ne yaptığım cümlelizin malûmudur. Lâkin nam alacak ve din ü devlet uğruna can verecek vakitler şimdidir. Niyetim düşmanın hakkından gelmek veyahud ölmektir. Bunun içün bilcümle cariyeye

ve kölelerimi azad edüb her birine hizmetlerine göre mükâfat eyledim. Ve borçlarımı kâmilten edâ eyledim. İyâlimi dahi fi-mâbaad görmeyeceğimi cezm ile veda edüb gidiyorum. Ve eğer sağ kalup da avdet eder isem, bu da Allah teâlâ hazretlerinin bir inayetidir. Sizi öteden berü yoldaş bilirim. Bu defa cümlelerinizi yanıma celb etmekten garaz, bu niyetimi söylemektir, içinizde cesaret edemeyüp de ölmekten kaçacak var ise, gücenmeyüp kendüye derhal izin veririm. Yok eğer cenk üzerinde iken gayretsizlik edüp de “hava muhalif idi, askere söz geçiremedim” gibi özür ve bahaneler ile emrimi dinlemeyen olur ise, Padişah başı için bu makûleye aman ve zaman yoktur. Ama gayret ve hizmet edenlere memûlden ziyade mükâfat derkârdır. Bu şurût ile gitmeye razı olan kalsun” deyince cümle bahriye kumandanları kalkıp hayat ve mematta beraber olmak üzere yemin ve kase etmişler ve bu niyet-i hâlisâne ile Karadeniz’e gitmişlerdir.” Taryhy şahslar